

3

INCURSIUNI ÎN ISTORIE ȘI ANTROPOLOGIE

LEGĂTURI DINASTICE ROMÂNNO-SÂRBE ÎN CEA DE-A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

de Marius TĂNASE

ABSTRACT

The study focuses on the private as well as on the official relationships of the Romanian and Serbian princely and then royal families from the second half of the 19th century. Since the rapports of the Obrenovich family with the Romanian Principalities and afterwards with Romania were much more substantial than those of Cuza or of the Hohenzollerns with Serbia, the biggest part of the study concerns mostly these features. The dynamics of these relationships were influenced by the fact that Milan and Alexander Obrenovich, kings of Serbia in that period and Queen Natalia - Milan's wife and mother of Alexander - had solid Romanian origins. This situation brought all three of them in close connection with Romania and its reigning dynasty. The facts behind these official and private relationships are less familiar both to the unskilled history reader and also among the scholars who studied the history of the 19th century. The dissemination of such less known or even unknown details could be worthwhile for Balkan and European historiography. The circumstances can help us develop an in-depth understanding of the connections between the private relationships and the official decisions of the monarchs and to better place their actions within the larger framework of European and world history. The outcome of the inquiry wants to be an initial landmark into an unexplored field of history completed by using a great diversity of published and unpublished records.

Granița comună dintre români și sârbi și statutul internațional asemănător din prima jumătate a secolului al XIX-lea au făcut ca relațiile dintre Principatele Române și Serbia să atingă o intensitate și o importanță relativ ridicate. Acestea nu s-au limitat doar la simple relații de ordin diplomatic sau economic, ci și la legături de rudenie, culturale etc.

Una dintre legăturile celebre ale dinastiei Obrenović cu Țara Românească l-a avut în centrul său pe Milan Obrenović IV (1854-1901), fiul lui Miloš Obrenović (1829-1861) și nepot al lui Jevrem Obrenović (1790-1856), fratele mai mic al principelui Serbiei, Miloš Obrenović I (1780-1860) (Trivanovitch, 1931, p. 414; Gauthier, 2004, p. 32; De La Cerda, 2000, p. 172).

Aflat la București și încadrat în armata Țării Românești în calitate de ofițer, Miloš Obrenović, fiul lui Jevrem, s-a căsătorit la 22 aprilie 1851 cu Maria Elena Catargi (1832-1879)², fiica Marelui Logofăt Constantin (Costin) Catargi și a Smarandei, fiica lui George Balș (Rosetti, 1935, p. 2). Din această căsătorie, la 22 august 1854, la reședința de vară a familiei Catargi de la Mărășești, una dintre cele mai frumoase din Moldova (Rosetti, 2011, p. 290), se naștea Milan Obrenović care avea să devină cneaz, iar, mai apoi, primul rege al Serbiei.

Inițial, micul Milan a fost crescut la Iași de mama sa, dar, în urma divorțului părinților săi în 1855, a decesului bunicului său, Jevrem Obrenović, la 21 septembrie 1856 (Jovanović, 2003, p. 128)³ și al tatălui său, în 1861, Milan a părăsit România, fiind adoptat de unchiul său⁴, cneazul Mihail (Mihailo) al Serbiei (1860-1868, a doua domnie), care nu avea urmași legali. La vârsta de șase ani, Milan a fost adus de vărul său, prințul Mihailo, în Serbia, la Kragujevac, unde a fost crescut și educat de o guvernantă. Ulterior, în 1864, Milan a fost trimis la studii în Franța, la liceul „Louis le Grand” din Paris, unde se găsea și în momentul alegerii sale ca prinț al Serbiei.

Astfel, în urma asasinării cneazului Mihail, în vara anului 1868, Milan devine principe al Serbiei, la vârsta de doar 14 ani (Gavrilović et al., 194, p. 156), sub numele de Milan Obrenović IV, aflându-se până în 1872 sub autoritatea unei regente formate din Milivoje Petrović-Blaznavac (1824-1873), Jovan Ristić (1831-1899) și Jovan Gavrilović (1796-1877).

Atât pe plan intern, cât și pe plan extern, domnia lui Milan (1868-1889) a fost zbuciumată, însă presărată cu numeroase realizări, precum obținerea independenței,

în 1878, și ridicarea țării la rang de regat, în 1882.

În anul 1874, urmând firul Dunării, principele Milan a efectuat o călătorie la Constantinopol, pe drum întâlnindu-i atât pe Lascăr Catargiu, unchiul dinspre mamă și premier al României la acea dată, cât și pe Vasile Boerescu, ministrul român al afacerilor străine. La întoarcere, în perioada 5-17 mai 1874, Milan a vizitat România, prilej cu care a fost numit colonel onorific al Armatei Române. Probabil că Milan a dorit să îl felicite pe Carol cu ocazia sărbătoririi celei de-a opta aniversări de la urcarea pe tronul României. Carol s-a deplasat personal la Giurgiu pentru a-l întâmpina pe principele Serbiei. Vizita lui Milan găsea familia domnitoare română într-un moment extrem de nefericit, cauzat de moartea prematură a Mariei, singurul copil al familiei princiare române. Doliul l-a împiedicat pe Carol să asiste la serbările organizate în cinstea oaspetelui său, dar, pe parcursul vizitei, s-a întâlnit de mai multe ori cu Milan și cu prim-ministrul Serbiei, Jovan Marinović (1821-1893)⁵. La 9 mai, Milan părăsea Bucureștiul pentru a petrece câteva zile la țară, la rudele sale din România (Memoriile Regelui Carol I al României (de un martor ocular), 1993, p. 318).

Principele Carol a fost plăcut impresionat de cneazul Milan. Astfel, domnitorul român consemna că acesta avea o înfățișare agreabilă și o inteligență nativă, deși se simțea lipsa instrucției superioare (Kremnitz, 1899, p. 199; Iorga, 1916, p. 188). După revenirea la Belgrad, la rândul său, Milan a povestit despre clipele prețioase trăite la București, despre amicitia gazdei sale, dar și despre simpatia manifestată de națiunea română. Pentru cneaz, această vizită în România a rămas drept una dintre cele mai frumoase și mai plăcute amintiri (Milin, 1992, p. 89).

Însoțitorul lui Milan din perioada acestei vizite, prim-ministrul Jovan Marinović, a rămas și el plăcut impresionat de primirea ce le-a fost făcută de autoritățile române. „Noi știm - arăta Marinović - că această vizită în România prietenă nu este pe placul Turciei, dar, în limita drepturilor pe care le dau tratatele, am făcut această vizită, chiar dacă Porții îi convine acest lucru ori nu.” (Ciachir, 1968, p. 110). De altfel, după vizita în țara noastră, Marinović l-a informat pe omul politic muntegrecan Boja Petrović că o alianță între Serbia, Muntenegru, România și Grecia este un lucru cu totul natural, iar întâlnirea de la București a scos în evidență, o dată în plus, „simpatia dintre țările noastre”. Referitor

² Atât în privința anului nașterii, cât și al morții Mariei sunt mai multe opinii: 1831, 1832, 1835 și, respectiv, 1879. Unele surse susțin că aceasta s-ar fi sinucis la aflarea veștii că suferea de cancer.

³ Jevrem a fost înmormântat a doua zi în biserica pe care o ctitorise pe moșia sa de la Manasia – Urziceni.

⁴ Cei mai mulți autori, inclusiv generalul Rosetti, înrudit cu familia Catargi, îl consideră pe prințul Mihail drept văr al tânărului Milan. Însă, genealogiile familiei Obrenović indică clar faptul că tatăl lui Milan, Miloš Obrenović, era văr primar cu Mihail Obrenović.

⁵ Născut la Sarajevo, dar educat în Serbia și Franța, Jovan Marinović a ocupat diverse funcții în cabinetele de la Belgrad, atât în timpul dinastiei Karađorđević, cât și în vremea Obrenovićilor.

la acest eveniment, în memoriile sale, Carol consemna că „s-a întreținut mult cu prim-ministrul sârb Marinović asupra Confederației Balcanice” (Ciachir, 1968, p. 113).

În penultima zi a șederii sale în România, la 16 mai 1874, Milan a primit din partea principelui Carol comanda Regimentului 6 Infanterie al Armatei Române. Cu ocazia acestei festivități, principele sârb a purtat uniforma de colonel al Armatei Române. În această atmosferă amicală, Carol declara că, prin desemnarea lui Milan la comanda unui regiment românesc, „s-a făcut o legătură strânsă între armata română și cea sârbă și s-a pregătit înfrățirea celor două popoare vecine” (Memoriile Regelui Carol I al României, p. 320).

Un alt moment important al acestor relații de ordin dinastic dintre România și Serbia îl reprezintă căsătoria lui Milan Obrenović, în octombrie 1875, cu Natalia Keșco⁶ (1859-1941). Bunicul acesteia, Petru Cheșcu, Mare Vornic în Moldova pe la 1800, apoi înalt funcționar în Basarabia, după anexarea acesteia de către ruși, era căsătorit cu Natalia Balș, sora Smarandei, nimeni alta decât mama Mariei Obrenović, respectiv mama lui Milan. Petru Cheșcu și Natalia Balș au avut un fiu, pe nume Pavel, care a devenit colonel în armata rusă. Acesta s-a căsătorit cu Pulcheria (Profira) Sturdza, nepoata domnitorului Ioniță Sandu Sturdza (1761-1842) (Lecca, 2000, p. 353), și a avut trei fiice⁷, dintre care cea mai mare, Natalia, a devenit soția lui Milan (Rosetti, 2011, p. 3). Aceasta avea să joace un rol important pe scena politică din Serbia, ajungând prima regină a statului sârb.

Prima întâlnire dintre Milan și Natalia a avut loc în vara anului 1875 la Viena, unde s-a desfășurat și logodna, „aranjată” de mama lui Milan și de rudele lor pe linie maternă (bunicile materne ale celor doi, Smaranda și Natalia, erau surori și fiicele lui George Balș) (Lecca, 2000, p. 86). Alte surse afirmă, însă, că întâlnirea ar fi avut loc la Paris (Dnevnik Benjamin Kalaja 1868-1875, 1976, p. 612). După ce s-au întâlnit de două ori la Viena și o dată la Paris (De La Cerda, 2000, p. 19) și s-au plăcut reciproc, Milan și Natalia, împreună cu familiile lor, au hotărât ca nunta să aibă loc în toamna anului 1875. De la Viena, Milan a revenit la Belgrad, iar Natalia s-a deplasat la Paris, pentru a-și cumpăra ținuta pentru nuntă (Obrenović, 2006, p. 68). De la Paris, viitoarea regină a Serbiei a călătorit la Odessa, o parte din drum fiind făcută

cu vaporul pe Dunăre; de la Belgrad până la Baziaș. Natalia a fost însoțită de Milan și de unii dintre miniștrii acestuia (Obrenović, 2006, p. 70). Toamna, la întoarcerea de la Odessa în Serbia, Natalia a trecut prin România. Ulterior, în ziua de duminică, 5/17 octombrie 1875, la Belgrad, a avut loc cununia religioasă dintre Milan și Natalia. La ceremonie, România a fost reprezentată de generalul Nicolae Lupu, care, la întoarcerea în țară, i-a înmănat principelui Carol o afectuoasă scrisoare din partea cneazului Milan (Milin, 1992, p. 100). În urma căsătoriei celor doi, la 2/14 august 1876, se naștea Aleksadar Obrenović (1876-1903), Sașa, după cum era alintat de mama sa, viitor rege al Serbiei (1889-1903).

În timpul războiului din 1877-1878, de un real interes pentru lucrarea de față este corespondența principelui Milan al Serbiei cu unchiul său, colonelul Gheorghe Catargi⁸. Acesta din urmă a îndeplinit funcția de emisar special al principelui Milan al Serbiei în România și, totodată, pe lângă oficialii ruși de la București. Informații inedite despre această corespondență avem de la generalul Radu Rosetti, care dispunea de informații obținute de la mătușa sa, Ana Rosetti, cea de-a treia soție a colonelului Catargi⁹. Pentru redactarea lucrării sale, generalul Rosetti a folosit arhiva lui Rene Bogdan din Onești, constând în scrisori în limba franceză adresate generalului Catargi, atât de către viitorul rege Milan, cât și de către soția acestuia, Natalia. Relațiile excelente dintre Milan și Gheorghe Catargi se pot deduce și din tonul cordial și familiar al scrisorilor, care, de obicei, încep cu formulări de genul: *mon chère George, mon cher Bădiță, mon vieux* (Rosetti, 1935, p. 2). Firea impulsivă și invidioasă a lui Milan l-a discreditat în ochii principelui Carol, care a stat mereu departe de planurile și intrigile aventuroase ale conducătorului sârb. În plus, în scrisorile sale către colonelul Catargi, Milan îl numea uneori pe Carol, în mod ironic, *Zephyrin*, aluzie la unul dintre numele de botez ale acestuia (Rosetti, 1935, p. 10).

În urma contactelor stabilite de colonelul Catargi cu oficialii ruși, în prima jumătate a lunii iunie 1877, principele Milan s-a aflat la București, fiind găzduit de unchiul său, Lascăr Catargiu. La 16/28 iunie 1877 Milan a plecat la Ploiești, unde s-a întâlnit cu țarul Rusiei. Conform celor scrise de către Carol tatălui său, întâlnirea dintre țar și Milan s-a desfășurat într-o atmosferă glacială,

⁶ La majoritatea autorilor, fie ei străini, români sau sârbi, numele acesteia apare în varianta lui franțuzească - Kesko, deși numele său a fost adesea ortografiat și sub forma românească de Cheșcu / Keșcu. În privința Nataliei, considerăm că trebuie menționat faptul că, în secolele XIX - XX, Serbia nu a avut decât trei regine încoronate, dintre care două au fost românce, Natalia și Maria (Mignon) (1900-1961), fiica regelui Ferdinand al României și soția lui Alexandru I Karađorđević (1888-1934), regele Iugoslaviei. Ambele s-au bucurat de întreaga admirație a poporului sârb.

⁷ Natalia, căreia familia îi spunea Dudu, era fiica cea mare; cea mijlocie era Maria, zisă Marieta (1861-1935), căsătorită cu Grigore Ghica-Brigadier (1847-1913), iar mezina era Ecaterina Ioana (Jeana), zisă Bebe, căsătorită cu Eugen Ghica-Comănești (1840-1912), despre care se spune că ar fi fost curtată la un moment dat de Gabriele d'Annunzio (1863-1938). Vezi și De La Cerda, 2000, p. 172.

⁸ Gheorghe Catargi era frate mai mic al Mariei Catargi, devenită Obrenović, precum și frate mai mare al cunoscutului om politic, Lascăr Catargiu. Și-a făcut studiile la Saint-Cyr și a servit mai întâi în armata română, ajungând până la gradul de locotenent-colonel. În timpul lui A.I. Cuza a fost pentru o perioadă aghiotant al acestuia, ulterior a servit în armata sârbă, unde a urcat până la gradul de general.

⁹ Datorez aceste informații unui urmaș al generalului Radu Rosetti, domnul Ion Varlam, care în prezent locuiește la Paris.

fapt infirmat de către regina Natalia (Rosetti, 1935, p. 8), aceasta susținând că, deși Milan nu a reușit să încheie un document scris cu țarul, s-a întors „destul de satisfăcut” de la Ploiești (Obrenović, 2006, p. 87). Probabil că Milan, care era un foarte bun actor, nu îi relatează soției toate amănuntele demersurilor sale politice. Prințul Carol nu a fost încântat de prezența lui Milan în România, probabil din cauza faptului că, în acea perioadă, România se confrunta cu respingerea de către ruși a propunerii de cooperare militară (MID-PO, 1877, p. 542).

După obținerea independenței, un moment important din istoria celor două state l-a constituit ridicarea lor la rang de regat și recunoașterea titlului de rege pentru cei doi conducători, primul fiind Carol, care a dobândit acest titlu încă din data de 14 martie 1881. La doar câteva săptămâni după proclamarea Regatului României, Ministerul român de Externe a trimis la Belgrad o scrisoare din partea Alteței Sale, regele Carol I, către prințul Serbiei, care era înștiințat despre noua stare de fapt din România (AMAE, 1881, vol. 4, telegramă nr. 5598/24, f. 11).

Un an mai târziu, la 22 februarie 1882, Serbia a fost proclamată regat, iar Milan Obrenović a devenit astfel primul rege al acestei țări. În aceeași zi, Carol i-a telegrafiat proaspătului rege pentru a-l felicita (Carol I al României, 2007, p. 132). Notificarea oficială cu privire la proclamarea Regatului Serbiei, prin intermediul unei scrisori autografe a regelui Milan Obrenović (ASMID, MF, 1882, P/5 III, f. 483), a fost îndeplinită în a doua zi de Paște, la 29 martie/10 aprilie 1882, cu ocazia întâlnirii lui Carol cu Ljubomir Kaljević (1841-1907), noul ministru al Serbiei la București (Carol I al României, 2007, p. 139). Drept urmare, în luna aprilie 1882, regele Carol al României l-a felicitat oficial pe proaspătul suveran al Serbiei (AMAE, 1882, vol. 4, telegramă nr. 5515, f. 12). Bineînțeles că primul conducător de stat care l-a felicitat pe regele sârb nu putea fi decât împăratul austro-ungar, Franz Joseph (1848-1916), dacă ne gândim nu mai mult decât la concesiile economice și politice ale Serbiei față de puternicul vecin de la nord.

Chestiunea proclamării Regatului Serbiei l-a interesat în mod deosebit pe regele Carol I. Deși, în mod oficial, el s-a declarat indiferent și de acord cu acțiunea noului monarh, în cadrul corespondenței sale private, Carol și-a exprimat din plin dezacordul și chiar disprețul față de acesta. Astfel, în schimbul de scrisori cu tatăl său, Karl Anton Joachim Zephyrin Friedrich de Hohenzollern-Sigmaringen (1811-1885), regele Carol I remarcă poziția Austriei față de proclamarea celor două regate, evidențiind graba cu care aceasta a recunoscut noul statut al Serbiei, în opoziție cu procesul de tergiversare a

recunoașterii proclamării Regatului României, fapt ce a survenit cu o întârziere de peste 10 zile (Cristescu, 2005, p. 120).

În toamna anului 1882, Milan s-a întâlnit în Bulgaria cu prințul Alexandru Battenberg, iar la întoarcere a efectuat o scurtă vizită în România. Milan a sosit în București incognito, în seara zilei de 17 octombrie 1882, și a încercat să impună vizitei un caracter strict privat, având în vedere numeroasele sale rude de la București și absența din capitală a familiei regale a României. Ministrul Marii Britanii la București, W.A. White, în calitate sa de fost ministru la Belgrad, ar fi dorit să își prezinte omagiile suveranului Serbiei, dar a fost refuzat pe motiv că Milan călătorea incognito. W.A. White arăta, într-o telegramă către ministrul de externe al Marii Britanii, ducele de Granville (1815-1891), că regele Milan nu a înștiințat nicio persoană oficială din România despre prezența sa în țară și s-a limitat doar la întâlniri cu rudele, alături de care a mers la vânătoare și în onoarea cărora a organizat câteva dineuri. Pe toată durata șederii sale în România, Milan a acordat foarte puțină atenție Curții Regale a României, afișându-se, de obicei, în compania diverselor familii boierești române, unele dintre acestea manifestând o atitudine ostilă la adresa lui Carol. De asemenea, White atrăgea atenția asupra întâlnirii cu una dintre cele mai influente personalități ale vieții mondene bucureștene de atunci, văduva Elena Oteteleşanu (1818-1888), care nu deținea nicio poziție oficială și căreia Milan i-a lăsat o carte de vizită (Damean, 2008, p. 79).

Milan Obrenović a părăsit pe neașteptate și în grabă Bucureștiul în zorii zilei de 22 octombrie 1882, cu trenul de ora 8 dimineața, ca urmare a unei alerte din partea poliției locale cu privire la punerea la cale a unui posibil atentat împotriva sa (Damean, 2008, p. 80). În memoriile sale, regina Natalia considera că Milan a venit în România îndeosebi pentru a o vedea, o dată în plus, pe bunica sa din partea mamei, Smaranda Catargi (1811-1886), născută Balș, care era grav bolnavă. Vizita particulară a regelui sârb în România a rămas foarte puțin cunoscută și a contribuit și mai mult la răcirea relațiilor dintre cele două familii regale.

În anul următor, 1883, cei doi suverani au avut o scurtă întâlnire în Germania, unde ambii au fost invitați de împăratul german Wilhelm I (1797-1888) să ia parte la manevrele militare de la Hamburg. Într-o scrisoare din septembrie 1883 către fratele său Frederic de Hohenzollern (1843-1904), Carol preciza că Milan Obrenović era o persoană inteligentă și plăcută în conversație, dar că, în privința manevrelor militare, este posibil să se fi descurcat mai greu, deoarece abia știa să călătorească. Probabil că acesta a fost momentul care i-a

apropiat pe cei doi suverani și l-a determinat pe Carol să accepte invitațiile din ultimii ani ale diplomației sârbe și ale lui Milan de a vizita Belgradul (Damean, 2008, p. 187).

În cursul anului 1883, la București, au avut loc numeroase discuții pe tema vizitei regelui Carol la Belgrad. Astfel, Ljubomir Kaljević, ministrul Serbiei la București, a abordat adesea tema vizitei lui Carol la Belgrad în discuțiile sale cu ministrul român de externe, D.A. Sturdza (ASMID, 1884, K/13, f. 417). Tatonările Serbiei din cursul anului 1883 și acceptul României din aceeași perioadă par să aibă legătură cu o tot mai clară conturare a neînțelegerilor ambelor state cu Bulgaria. Este posibil ca, pe fondul neînțelegerilor Serbiei cu Bulgaria în problema graniței de pe râul Timoc, respectiv ale României cu Bulgaria pe tema delimitării frontierei dobrogene, să fi apărut această apropiere româno-sârbă, care a facilitat vizita lui Carol la Belgrad.

Evenimentul a fost precedat, în primăvara anului 1884, de turneul balcanic al prințului moștenitor al Austro-Ungariei, Rudolf (1858-1889). Periplul acestuia a cuprins atât Belgradul, cât și Bucureștiul și a venit parcă să prefățeze vizita lui Carol la Belgrad. Acceptul lui Carol și perioada desfășurării vizitei au fost stabilite în cadrul unei audiențe la rege a lui Kaljević, la jumătatea lunii iunie 1884. În urma acestor discuții, la sfârșitul lunii iunie 1884, Legația României de la Belgrad era înștiințată oficial cu privire la organizarea vizitei pentru cea de-a doua jumătate a lunii august 1884 (AMAE, 1884, vol. 173, telegramă nr. 10566, f. 97; ASMID, 1884, K/13, f. 424). În aceeași perioadă, Ministerul Afacerilor Externe al României a trimis o circulară către miniștrii români acreditați la Atena, Berlin, Constantinopol, Paris, Petersburg și Viena, prin care autoritățile statelor respective erau înștiințate despre apropiata întâlnire a celor doi suverani (ASMID, 1884, K/13, f. 429). Vestea apropiatei vizite a fost primită cu multă căldură la Belgrad. Încă din primele zile ale lunii iulie, ziarele belgradene anunțau acest eveniment în cuvinte extrem de elogioase, făcând adesea referire la tradiționalele relații de prietenie și de bună vecinătate dintre români și sârbi (ASMID, 1884, K/13, f. 429).

Încă din luna iulie 1884, ministrul Marii Britanii la București, W.A. White, vorbea despre apropiata vizită a lui Carol la Belgrad, deși oficialii români încercau să păstreze tăcerea în această privință. În raportul său confidențial din 10 iulie 1884, White remarca faptul că, în ultimii doi ani, s-a produs o răcire accentuată a relațiilor dintre casele regale de la București și Belgrad, considerând

că elementul cheie al acestei situații era tocmai vizita incognito la București a lui Milan din octombrie 1882, ce nu fusese anunțată Familiei Regale române. Situația era agravată și de intrigile rudelor materne ale lui Milan, care erau și cei mai aprigi adversari ai lui Brătianu și chiar ai lui Carol. Cu toate acestea, în cursul anului 1884, diplomația vieneză a depus intense eforturi pentru apropierea României și Serbiei, contribuind astfel la destinderea relațiilor dintre cele două state. W.A. White aprecia că îmbunătățirea vizibilă a relațiilor dintre cele două țări, din ultima perioadă, s-a datorat în mare parte tactului și corectitudinii ministrului Serbiei la București, Ljubomir Kaljević¹⁰. Încă de la începutul lunii august 1884, regele Carol amintea despre această vizită într-o scrisoare adresată surorii sale, Maria de Flandra (1845-1912), mama regelui Albert I al Belgiei, și despre „primirea strălucitoare” ce urma să i se facă la Belgrad. Deja, în luna iulie 1884, presa belgradeană dedica ample articole, în notă laudativă, vizitei la Belgrad a suveranului român, Carol I (Dinu et al., 2010, p. 25-227).

Odată stabilite toate detaliile vizitei, la 16/28 august 1884, Carol a plecat cu trenul din Sinaia, pe ruta București-Craiova-Vârciorova. La Turnu Severin delegația a fost întâmpinată în sunetul clopotelor și al salvelor de tun,acompaniate de cele ale tunurilor de la Cladova. De aici, pe data de 17 august, delegația oficială, din care făceau parte, printre alții, Șt. Fălcoianu (1835-1905), ministrul de război al României, Lj. Kaljević, ministrul Serbiei la București, M. Mitilineu, ministrul României la Belgrad, colonelul Robescu, Al. Beldiman, maiorul Giurescu etc., a pornit spre Vârciorova, unde s-a îmbarcat pe vasul Ștefan cel Mare, flancat de canoniera Grivița și de nava de escortă Alexandru cel Bun, cu destinația Belgrad (Dinu et al., 2010, p. 252). La Baziaș, delegația română a fost întâmpinată de cea sârbă, în frunte cu M. Garașanin (1843-1898), prim-ministru și ministru de externe al Serbiei, de generalul T. Nikolić, ministru de război, locotenent-colonelul adjutant A. Simonović și locotenent-colonelul P. Schaffarik. Cu această ocazie, Garașanin i-a înmânat lui Carol decorația „Vulturul Alb” al Serbiei, împreună cu o scrisoare din partea regelui Milan (AMAE, vol. 282, f. 236-237; Carol I al României, 2007, p. 316).

După o noapte petrecută la Semendria (azi, Smederevo), în ziua de 18/30 august 1884, Carol a plecat spre Belgrad, unde a sosit în jurul orei 11, acostând în portul de pe râul Sava. Sosirea regelui Carol la Belgrad și plecarea alaiului regal din port au fost surprinse într-o fotografie inedită a lui V. Danilović, aflată astăzi la

¹⁰ Ljubomir Kaljević și-a făcut studiile la Paris și Heidelberg, iar după revenirea în țară a intrat în politică. Membru al Skupștinei din 1871, Kaljević a ajuns președinte al acesteia, apoi ministru de finanțe, prim-ministru și ministru al Serbiei la București și Atena. Pentru câteva luni, după regicidul din 1903, Kaljević a ocupat funcția de ministru de externe al Serbiei.

muzeul municipal din Belgrad (Todić, 1993, p. 150).

La intrarea în port, bateriile fortăreței au salutat delegația română, iar tunurile canonierei Grivița le-au răspuns. La debarcader, Carol a fost întâmpinat, în acorduri de muzică militară, de însuși regele Milan în uniformă de ofițer român, alături de numeroși oficiali și demnitari sârbi. De-a lungul întregului traseu spre Palatul Regal, ce includea străzi precum Knez Mihailo sau Terazije, se găseau numeroși oameni care îl aclamau pe suveranul român, iar, în semn de respect pentru oaspeți, străzile fuseseră împodobite cu flori și drapele românești și sârbești (AMAE, 1897, vol. 282, f. 245). La palat, Carol a fost întâmpinat de regina Natalia și de prințul moștenitor Alexandru, după care a urmat un dejun intim al celor doi monarhi, alături de suitele lor (Dinu et al., 2010, p. 254).

Festivitatea oficială de primire a suveranului român i-a oferit regelui Milan Obrenović prilejul de a susține un discurs elogios la adresa României, a lui Carol și a relațiilor cordiale dintre cele două state. Regele României a răspuns pe același ton, evidențiind „vechea fraternitate” dintre cele două state și speranța continuării acestor relații de bună vecinătate (AMAE, 1897, vol. 282, f. 253-254). Schimbul de replici măgulitoare între cei doi suverani a avut loc pe tot parcursul vizitei.

Carol a rămas plăcut impresionat de modul în care orașul a fost special pregătit pentru vizita sa. În după-amiaza aceleiași zile, după ce s-a întâlnit cu numeroase oficialități din capitala sârbă, Carol a fost numit șef al Regimentului 6 Infanterie¹¹, care, ulterior, a primit numele regelui României. Prima zi a vizitei lui Carol la Belgrad s-a încheiat cu defilarea unui alai cu torțe prin Belgrad și cu un bal oferit de Milan Obrenović în cinstea distinsului său oaspete (Dinu et al., 2010, p. 255).

Vizita a continuat în ziua următoare, 19/31 august, când regele Carol a avut ocazia, pentru scurt timp, să își conducă regimentul și să treacă în revistă trupele de pe colina Topčider. Regele României a petrecut după-amiaza acestei zile în compania reginei Natalia, despre care declara că era fermecătoare. Natalia l-a condus pe Carol să vadă parcul Topčider, casa principelui Miloš și grădina zoologică, după care l-a invitat la ceai. În memoriile sale, regina Natalia menționează că s-a ocupat personal de aranjarea detaliilor vizitei regelui Carol la Belgrad. Totodată, Natalia amintește despre fastul manifestărilor organizate la Belgrad și, cu acest prilej, afirmă că nimeni nu se mai bucurase până atunci de o asemenea primire, Carol fiind de-a dreptul „fascinat” de modul în care fusese întâmpinat (Obrenović, 2006, p. 136-137).

Cea de-a doua și ultima zi a vizitei s-a încheiat cu un dîneu oferit de regele Serbiei, prilej cu care Carol i-a

înmănat lui Milan ordinul „Coroana României”, iar pe membrii Curții i-a decorat. Seara târziu, alaiul regal s-a deplasat prin orașul scăldat în lumină, spre debarcader, însoțit permanent de aclamațiile mulțimii și de focul artificierilor (Dinu et al., 2010, p. 256), îmbarcându-se pe vasul Ștefan cel Mare. A doua zi, la prânz, Carol a ajuns la Vârciorova, unde s-a despărțit de delegația sârbă condusă de generalul Nikolić. De acolo, Carol a călătorit cu trenul până la Craiova, unde a înnoptat „în casele doamnei Glogoveanu” (AMAE, 1897, vol. 282, f. 255; Carol I al României, 2007, p. 317). Tot aici, Carol a efectuat și o inspecție a trupelor militare.

Vizita la Belgrad a lăsat o impresie foarte plăcută asupra regelui Carol, îndeosebi în ceea ce privește maniera în care a fost întâmpinat de către Curtea regală a Serbiei și de către populația din Belgrad, care l-a înconjurat pe Carol cu entuziasm, căldură și atenție. De asemenea, vizita lui Carol s-a bucurat de o vreme însoțită, splendidă. La sosire, fanfarele au intonat imnul românesc, iar din fortăreață și de pe navele sârbești au fost trase salve de tun, cărora le-au răspuns tunurile aflate pe vasele românești. La fel s-a întâmplat și în seara plecării, atunci când Belgradul a fost scăldat într-o mare de lumini și flăcări, iar deasupra fortăreței a fost declanșat un foc de artificii reușit. De asemenea, toate localitățile sârbești au fost luminate, iar pe maluri au ars focuri imense (Cristescu, 2005, p. 188).

Adiacent sintezei descriptive, Carol a realizat și o fină analiză a situației de la Belgrad. Astfel, acesta vorbește despre impresia relativ bună pe care i-a lăsat-o armata sârbă, cu toate că trupele îndeplineau un serviciu militar prea scurt, artileria nu era dotată cu tehnică nouă, iar cavaleria „lăsa mult de dorit”. În privința curții regale de la Belgrad, Carol arăta că poporul o considera prea luxoasă; palatul regal era, în opinia sa, mai frumos delimitat decât cel de la București, mâncarea a fost excelentă și servirea extrem de elegantă. În pofida fastului etalat, regele Milan era și se simțea singur în țara sa, unde, în aparență, era liniște, dar în secret mocnea focul nemulțumirilor. Din această cauză, Milan era mereu protejat prin diverse măsuri de securitate, diminuate totuși cu prilejul vizitei suveranului român, poliția sârbă oferind asigurări că, pe toată perioada vizitei, nu va exista niciun pericol la adresa siguranței regelui Carol. În plus, la festivitățile de primire și la cortegiul cu torțe organizat de municipalitate a fost prezentă întreaga Opoziție de la Belgrad, îmbrăcată în haine de gală (Cristescu, 2005, p. 189).

Cuvinte frumoase în legătură cu vizita lui Carol la Belgrad a rostit și Vladan Đorđević, care, într-o întrevvedere cu ministrul român la Belgrad, Ion Papiniu,

¹¹ Este vorba de același regiment care, în 1903, a luat cu asalt palatul regal din Belgrad, ajutându-i pe complotiștii care l-au ucis pe regele Alexandru.

ce a urmat investirii sale ca prim-ministru al Serbiei în toamna anului 1897, a amintit despre faptul că îl cunoscuse încă de pe atunci pe regele Carol, care îi lăsase o amintire foarte plăcută (AMAE, 1897, vol.9, f. 88-92). Vladan Đorđević fusese numit cu doar câteva săptămâni înainte președinte al Consiliului Local din Belgrad, poziție care i-a permis să conducă o delegație ce se întâlnește cu regele Carol, în timpul vizitei acestuia la Belgrad.

Un an mai târziu, în luna iunie a anului 1885, Carol și Milan s-au revăzut la Viena atât în cadru particular, cât și cu ocazia unui dîneu oferit de împăratul Austriei (Carol I al României, 2007, p. 377).

La un interval de patru ani, la data de 6 martie

1889, Milan și-a pregătit cu tact abdicarea pe care a citit-o în fața unei adunări înmărmurite, cu ocazia împlinirii a 7 ani de la proclamarea Regatului Serbiei.

În limita materialului pe care l-am avut la dispoziție, am încercat să realizăm o analiză a legăturilor familiei Obrenović, îndeosebi ale principelui Milan Obrenović IV, cu România. Considerăm că este de un real folos cunoașterea acestor elemente de detaliu, atunci când studiem istoria statelor balcanice din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Ele ne pot ajuta să înțelegem mai profund anumite decizii ale conducătorilor acestor state și să le plasăm, totodată, în cadrul mai larg al istoriei europene.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, colecțiile: 21, 41, Belgrad.
2. Arhivele Naționale Istorice Centrale. (1628, București). Colecția familiei Catargi (3).
3. Arhiv Srbije [Arhiva Serbiei]. Belgrad. Colecția Ministarstvo Inostranih Dela Kraljevine Srbije-Političko Odeljenje (1871-1918), microfilme: 1898, rola 168.
4. Cristescu, S. (2005). Carol I, Corespondența Privată, 1878-1912. București: Tritonic.
5. Damean, S. L. (2008). Diplomați englezi în România, 1866-1880. Craiova: Universitaria.
6. Carol I al României. (2007). Jurnal. Volumul I: 1881-1887. Iași: Polirom.
7. Obrenović, Kraljica Natalija. (2006). Moje Uspomene. Beograd: Srpska književna zadruga.
8. Brătianu, Ghe. I. (1940). La politique Extérieure du Roi Charles Ier de Roumanie. București: Cartea Românească.
9. Ciachir, N. (1968). România în sud-estul Europei. București: Politica.
10. De La Cerda, A. (2000). Nathalie de Serbie: la reine errante, Biarritz.
11. Dinu R., Ciupală, A., Lukács, A. (coord.). (2010). Documente diplomatice române, seria 1, vol. 12: 1884-1885. Râmnicu Vâlcea: Conphys.
12. Gauthier, G. (2004). Acvile și Lei - O Istorie a Monarhiilor Balcanice. București: Humanitas.
13. Gavrilović, N. (1997) Srbi i Rumuni. Srpsko-Rumunske Veze kroz Vekove. Beograd, Novi Sad: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Prometej.
14. Gavrilović, N., Pandurović, S., Parežanin, R. (1940). Institut Balkanique. Beograd.
15. Gerard, F. (1903). A King's Romance: the Story of Milan and Natalie, first King and Queen of Serbia. London: Hutchinson & Co.
16. Iorga, N. (1923). Politica Externă a Regelui Carol I. București: Institutul de arte Grafice.
17. Jovanović, S. (1926-1927). Vlada Milana Obrenovića. Beograd: Geca Konc.
18. Jovanović, N. (2003). Jevrem Obrenović – skica jedne političke karijere. Istorijski Časopis, knj. L. Beograd.
19. Kaljević, L. (2006). Moje Uspomene. Užice: Istorijski Arhiv.
20. Kremnitz, M. (1899). Reminiscences of the King of Roumania, New York and London: Harper and Bros.
21. Latkovic, V. (2009). Natalija Obrenović: Majka Poslednjeg Kralja Dinastije. Beograd: Beoknjiga.
22. Lecca, O. G. (2000). Familiile boierești române, București: Editura Academiei Române
23. Lopičić, Đorđe N. (2007). Konzularni Odnosi Srbije, 1808-1918. Beograd: Zavod za Užbenike.
24. Mamina, I. (2004). Regalitatea în România, 1866-1947. București: Compania.
25. Memoriile Regelui Carol I al României (de un martor ocular). (1993). vol. II. București: Erc Press.
26. Milić, D. (1971). Bukureška Agencija i Srpsko-Vlaška Trgovina Solju. Istorijski časopis, 18, p. 347-369.
27. Milin, M. (1992), Relații Politice Româno-Sârbe în Epoca Modernă (Secolul al XIX-lea). București: Editura Academiei Române.
28. Obedeano, Constantin B. (1929). Les Relations Historiques et Politiques des Roumains avec les Serbes, dans Temps les plus Reculés jusqu'à nos Jours. Origine. Histoire. Politique. Bucarest: Imprimerie d'art L. Geller.
29. Rosetti, R. (1935). Din corespondența inedită a Principelui Milan al Serbiei cu colonelul Gheorghe Catargi în timpul războiului din 1877 – 1878. București: Academia Română. Memoriile Secțiunii Istorice, seria III, tomul XVII, mem. 3.
30. Rosetti, R. (2011). Ce am auzit de la alții. Amintiri. București: Humanitas.
31. Todić, M. (1993). Istorija srpske fotografije (1839-1940). Beograd: Muzej primenjene umetnosti.
32. Trivanovitch, V. Serbia. (Sep. 1931). Russia, and Austria during the Rule of Milan Obrenovich, 1868-78. The Journal of Modern History, vol. 3 (3).